

BARACSI ÁGNES-HAGYMÁSY KATALIN-MÁRTON SÁRA

**NEVELÉSI GYAKORLAT VÁLTOZÓ ISKOLAI
SZÍNTEREKEN**

- **A NAPKÖZI OTTHONI NEVELŐMUNKA**

A NAPKÖZI OTTHONI NEVELŐMUNKA

A napközi otthoni nevelés több mint 100 éves múltra tekint vissza. Nagy fejlődésen ment keresztül, régen túlnőve gyermekmegőrző funkcióját. Szükségessége nem kérdőjelezhető meg, hisz a gyerekek közel 50%-a veszi igénybe.

A rendszerváltást követően egyre hangsúlyozottabb az a cél, hogy a napközi otthon a maga speciális lehetőségeivel segíti az adott iskola céljainak elérését, mely a Pedagógiai Programban fogalmazódik meg. Tehát a napközi otthon az iskola szerves része, ahol elsődlegesen nevelési feladatok hárulnak a pedagógusra, s amely szervezeti forma biztosítja a nyugodt tanulást, a szabadidő változatos eltöltésének szükséges feltételeit. Ennek figyelembevételével határozza meg a napközi otthoni nevelés feladatait:

- Járuljon hozzá a gyermek értelmi képességeinek maximális fejlesztéséhez, bizonyos többlettudás megszerzéséhez, az ismeretek gyakorlatban történő alkalmazásához;
- Erősítse a gyermek magatartás-, és viselkedéskultúráját
- Fejlessze változatos szabadidős programokkal a gyermek igényes szabadidő kultúráját
- Segítsen a testileg, lelkileg gazdag ifjúság nevelésében, az egészségkultúráltság fejlesztésében.

A napközi otthoni nevelés rendszerét a következőképpen lehet összegezni:

- Tanulásirányítás,
- egészséges életmódra nevelés,
- szabadidő irányítás,
- viselkedéskultúra fejlesztése,
- játék, sport,
- séta-kirándulás.

E rendszer nem tekinthető zártnak, helyileg, egyénileg továbbfejleszhető.

A napközi otthon életrendje/napirendje

Az életrend kialakításában nagy az intézményben dolgozók felelőssége. A pedagógusok terveiket az idetartozó biológiai és pedagógiai szempontok figyelembe vételével alakítsák ki, egyeztetve a gyerekekkel és a szülőkkel.

Az életrend kialakításakor döntő szempont a tanulás és a pihenés, a regenerálódás, a kötött és kötetlen tevékenységek arányainak pedagógiai szempontból helyes kialakítása.

A gyakorlatban jól bevált napirend:

12-12.30 játék, beszélgetés (lehetőleg a szabadban)

12.30-13 ebéd

13-14.30 pihenés, relaxálás, szabadfoglalkozás, játék, séta

14.30-15.30 tanulás (életkor függően változik!)

15.30-16.30 különböző szervezett szabadidős foglalkozások

A napirend kialakításánál a tanulásra fordított időtartam függvénye:

- a hatékony tanítási óra
- a differenciált foglalkozások
- a kellően előkészített önálló tanulás

Feltételezve az előbbieket a tanulmányi foglalkozásra szánt idő kb.:

1. o. 30 perc

2. o. 40 perc

3. o. 50 perc

4. o. 60 perc

5-6 o. 90 perc

7-8 o. 120 perc

A bemutatott napirend nem válhat sémává. Szükség esetén **a rugalmasság** elvét érvényesíteni kell. Az előkészületek során vegyük figyelembe az aznapi és a következő napi iskolai terhelést, mely feltételezi a rugalmas, változatos napirendet. Hisz csak érhető el, hogy a gyermekek szívesen és jókedvvel töltsék idejüket a napközi otthonokban.

Emellett nélkülözhetetlen az **otthonos légkör biztosítása**, mely egyértelműen a napközis nevelő személyiségétől, kompetenciájától függ, de a **tárgyi feltételek** is szerepet játszhatnak.

A napközi otthoni nevelés kiemelt feladatkörei

I.) **Egészséges életmódra nevelés** → az egészségkultúra fejlesztése

- személyi higiéniai szokások kialakítása
- a környezet egészségének biztosítása
- az emberek étkezéssel kapcsolatos kulturáltsága
- a káros szenvedélyek megelőzésére nevelés
- a nemi-, szexuális nevelés fejlesztése

II.) A tanulás irányítása → az önálló ismeretszerzés képességének kialakítása

- a jó tanulási környezet megteremtése
- a gyermek motiválására, a tanuláshoz való pozitív érzelmi viszony biztosítása
- a tanulás irányítás feladatai
 - környezeti feltételek biztosítása
 - tájékozódás házi feladatokról
 - a házi feladatokkal kapcsolatos probléma megbeszélése
 - a tankönyveken kívüli ismeretterjesztő anyagok biztosítása
 - az önálló tanulási időterv, s az önálló tanulási sorrend megbeszélése ill. pedagógiai elvek tudatosítása;
 - didaktikus játékok alkalmazásán keresztül képességek fejlesztése
 - a hatékonyság szóbeli (verbális tanulási technikák) megismertetése
 - az önálló tanulás ideje alatti minimális segítségnyújtás;
 - a házi feladatok ellenőrzése: az írásbeli feladatokat mennyiségileg mindig és minden esetben, zöld színnel jelölve végezze a pedagógus, míg a szóbeli feladatokat előre elkészített terv szerint néhány tanulónál ellenőrizze.

A tanulmányi foglalkozás felépítése

A) A zavartalan tanulás feltételeinek megteremtése

- a levegőzés, pihenés, illemhely használata, tisztálkodás a tanulás megkezdése előtt,
- a tanuláshoz szükséges felszerelések, tankönyvek stb. előkészítése,
- a sorra kerülő írásbeli és szóbeli feladatok áttekintése,
- a pedagógus tájékozódása a következő napi feladatokról.

B) A tanulási idő első szakasza: előkészítő fázis kb. 5-10 perc

- rövid beszélgetés a csoportok iskolai munkájának eredményeiről, magatartásáról,
- az egyes feladatokkal kapcsolatosan felmerülő problémák tisztázása,
- az önálló tanulásra és a feladatok ellenőrzésére fordítandó idő arányát és tartalmát megtervezik,
- a tanulás alatt elérendő cél kitűzése, a tanulás motiválása,
- szükség esetén segíti a tanulásban megakadókat, felkészül az ellenőrzésre és az értékelésre.

C) A tanulási idő második szakasza: az önálló tanulás, mely közben a folyamatos ellenőrzés is történik

- önellenőrzés, az esetleges tanulópárok feladatmegoldásaikat összehasonlítják, a hibás megoldásokat egyénileg kijavítják,
- önmaguknak felmondják a szóbeli leckét, esetenként a tanulópárok egymásnak mondják ezt fel,
- az egyes kiscsoportok tanulási felelősei (halkan) jelentik a nevelőnek, hogy a csoport tagjai milyen eredménnyel készültek el házi feladataikkal,
- a pedagógus a napi tervébe vett tanulócsoport (ez csak néhány gyerek lehet) minden feladatát ellenőrzi, a szóbeli leckét kikérdezi, néhány tanulóval egyénileg foglalkozik, korrepetálja őket,
- a házi feladataikat befejező tanulók foglalkoztatásáról a pedagógusnak gondoskodnia kell.

III.) A szabadidő szervezése: → szabadidő kultúra fejlesztése

A szabadidő **kényszertől mentes** szabad rendelkezésre álló idő.

A kényszermentesség feltétele:

- a tevékenység iránti motiváció biztosítása
- a program megválasztásánál a gyermek érdeklődésének figyelembevétele;
- a tevékenységek közötti választási lehetőség megléte
- a nem kötelező részvétel tudatosítása.

A szabadidő funkciója: elsődlegesen, hogy segítse elő a személyiség fejlődését,

- biztosítsa a pihenést, a regenerálódást,
- nyújtson hasznos szórakozást,
- bővítse műveltséganyagukat,
- nyújtson pozitív élményeket
- járuljon hozzá az érzelmi élet fejlesztéséhez,
- erősítse a társas kapcsolatokat.

A szabadidő formái:

- a tényleges szabadidő = a gyermek maga választja meg a tevékenységi formát

- az elkötelezett szabadidő = melyben a gyermek a választástól elkötelezetten vesz részt,
- a szerzett szabadidő = a pedagógus által tervezett, szervezett, irányított szabadidős tevékenységek.

Az irányított (szervezett) szabadidős tevékenységek jellegüket tekintve a hagyományos formákat kiegészítve lehetnek:

- manuális tevékenységek
- kulturális tevékenységek
- játék-sport tevékenységek
- séták-kirándulások
- egy tárgy többoldalú felhasználását kiaknázó tevékenység
- emléknapok, világnapok megemlékezést célzó tevékenység
- komplex programokat nyújtó tevékenységek/projektek

A szabadidős tevékenységek funkciói:

- Biztosítsa a gyermek számára a tevékenység szabad megválasztását,
- adjon lehetőséget az egyéni érdeklődés és tehetség előhívására, kielégítésére, a képességek fejlesztésére;
- Tanítson meg többféle aktív szabadidő-eltöltési formát;
- Fektessen hangsúlyt a hagyományok ápolására;
- Tegye lehetővé a gyermek alkotási vágyainak kielését;
- Elégítse ki a pihenési-, szórakozási-, és mozgás igényüket;
- Alakítsa ki a helyes szabadidő-szokásokat.

A szabadidős tevékenységek vezetése, irányítása nem könnyű feladat. A pedagógusoknak ügyelnie kell arra, hogy csak a „befolyásolás” szintjén maradjon, ill. egy „háttérből” segítő, modellt nyújtó szerepet vállaljon fel.

A szabadidős foglalkozások tervezése

A foglalkozási terv központilag kiadott nyomtatványa a 60-as évekből ered, régen megérett a változtatásra. A pedagógusoknak napjainkban sokkal célszerűbb a tematikus tervezésben vagy a projekt tervben gondolkodni; mely nagyobb rugalmasságot és ötletgazdaságot biztosít.

A terv készítésénél vegyük figyelembe:

- a csoport fejlettségi szintjét;
- a csoport neveltségi szintjét;
- a csoport érdeklődési szintjét;
- a választási lehetőség biztosítását;
- az évszakokat, a hagyományokat;
- a rendelkezésre álló időt;
- az adott csoport anyagi és tárgyi feltételeit.

A terv készítésénél törekedjünk a komplex programok (felöllehet 3-4 hetet) projektek összeállítására, az időkeret rugalmasságának biztosítására, és a programsor változatos jellegének megtartására (pl. irodalom, zene, képzőművészet, játék, séta stb.).

Egy komplex program összeállításánál jelöljük:

- a témákat
- a tevékenységeket
- a felhasznált irodalmat, zenei, képzőművészeti alkotásokat;
- a szükséges eszközöket;
- a játékokat;
- a sétákat, kirándulásokat.

A projekttervezés egy rendszerben való gondolkodást feltételez, lehetővé téve egy téma komplex feldolgozását. Hatékonyságát a jó témaválasztás nagymértékben befolyásolja, biztosítva a csoportszinten (mikro-csoport) történő munkálkodást/együttműködést. Fő előnye, hogy minden esetben bemutatandó szellemi vagy tárgyi alkotás a produktum.

Egy szabadidős foglalkozási terv célszerű, ha tartalmazza a következőket (fejléc):

A foglalkozás helye:

A foglalkozás ideje:

A gyermek életkora:

A foglalkozás témája:

A foglalkozás nevelési célja:

A foglalkozás anyag és eszközszükséglete:

A foglalkozáshoz a gyerekek előzetes feladatai:

A foglalkozás vezetője:

A foglalkozás menete/felépítése

Szervezési feladatok

1.) Hangulati előkészítés (motiváció)

2.) A téma közlése:

- beszélgetés a témáról, jól irányított kérdésekkel;
- szükséges fogalmak tisztázása
- a gyermek előzetesen vállalt feladatainak meghallgatása, bemutatása, felhasználása, stb.
- Választási lehetőségek vázolósa
- Eszközök, anyagok, mintadarabok bemutatása
- Bizonyos esetekben a munka menetének vázolósa
- stb.

3.) Beszélgetés a foglalkozás hangulatáról, sikeréről, élményekről

- a következő foglalkozás témájának megbeszélése, feladatok vállalása.

A foglalkozás tervezetének/vázlatának elkészítését, illetve tartalmát nagyban befolyásolja a foglalkozás jellege (pl. játék, manuális, kulturális foglalkozás).

Ezért a foglalkozás jellegétől függően a téma megjelölését követően változhat a foglalkozás további folyamata, illetve menete:

A szabadidős programok által elsajátított ismeretek, készségek valamilyen módon beépülnek a tanórákon elsajátított ismeretekbe. Vannak szakértők, akik a szabadidős tevékenységeket az informális tanulás bizonyos formáival hozzák összefüggésbe, s ebből adódóan árnyékköztetésnek, az oktatás rejtett arcának nevezik. E megállapítást erősíti az a tény, hogy az iskola által szervezett szabadidős programok, tevékenységek személyiségre gyakorolt hatása nem kérdőjelezhető meg.

Feladatok

- Állítson össze egy olyan komplex szabadidős tematikus tervet, mely legalább 15-20 szabadidős tevékenységet igényel!
- Készítsen projekt-tervet egy téma komplex feldolgozásához, mely legalább 2-3 mikro-csoport munkálkodását feltételezi (elkészítési idő max. 4-5 alkalom)!
- Készítse el egy szabadidős foglalkozás részletes tervét, mellőzze az emléknappokat és a tradicionális ünnepeket (időtartam: kb. 35-40 perc)!
- Egy szabadidős foglalkozás megtartását követően végezzen írásos önértékelést, különös hangsúllyal a kényszermentesség biztosításának módjairól!
- Tájékozódjon egy napközis csoport szabadidő szokásairól (kérdőív, interjú, dokumentumelemzés), elemző munkáját, tapasztalatait ossza meg a napközis nevelővel!
- Készítsen felmérést egy napközis csoport szabadidővel kapcsolatos igényéről, s vesse össze az iskola nyújtotta lehetőségekkel! Tapasztalatait beszélje meg a napközis nevelőkkel!
- Figyelje meg, mivel töltik a gyerekek szabadidejüket a szabadban! Kezdeményezzen játékot és figyelje meg hatékonyságát! Tapasztalatait írásban rögzítse!
- Tartson meg egy jól előkészített szellemi vagy sportvetélkedőt! Végezzen írásos önértékelést elméleti indoklás alapján!
- Vegyen részt egy tanulmányi foglalkozáson, és segítsen be a házi feladat ellenőrzésbe, füzetek javításába és szükség esetén az egyéni segítségnyújtásban! Tapasztalatait jegyezze fel!
- Tájékozódjon a napközi nevelők körében értékelési technikáikról és végezzen pedagógiai, pszichológiai szempontú írásos elemzést a tapasztalatokról!
- Vegyen részt egy napközis szülői értekezleten és tartson kb. 10-15 perces pedagógiai tárgyú előadást! Készítsen önértékelést!

Irodalom

- *Dobosné Pető Erzsébet-Bodnárné Csáki Judit* (2004): Napközi foglalkozások tervezése. Tanítói kézikönyv 3-4 osztály. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- *Dobos Zoltánné* (2005): Napközis foglalkozások tervezése. Tanulói kézikönyv (1-2. osztály). Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- *Füle Sándor* (1997): Alkalmazott pedagógia/A napközi otthoni és nevelőotthoni nevelés. EKTF Liceum Kiadó, Eger
- *Füle Sándor* (2004): Napközi otthoni neveléstan. OKKER Kiadó Budapest
- *Hagymásy Katalin-Oroszné Deák Judit* (2002): A pedagógus mesterség gyakorlati kérdései. Szöveggyűjtemény. Élmény '94 Kiadó, Nyíregyháza
- *Hoffmann Judit* (2006): A szabadidő pedagógiai és gyógypedagógiai kérdései. Comenius Kiadó, Budapest